

Б82

Handwritten mark

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

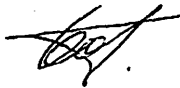
Борисов Вячеслав Вікторович

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО
ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УМОВАХ ПОЕТАПНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНОГО ВУЗУ**

13.00.02 - Теорія і методика трудового навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1997

**НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова**

100310800

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Слов'янському державному педагогічному інституті

Науковий керівник: дійсний член АПН України,
доктор педагогічних наук,
професор ТХОРЖЕВСЬКИЙ Дмитро Олександрович

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
професор ВЕРХОЛА Арнольд Павлович,
кандидат педагогічних наук
доцент ЗАХАРЧЕНКО Ростислав Олегович

Провідна організація: Херсонський державний педагогічний інститут

Захист відбудеться « ____ » _____ 1997 р. о « ____ » год.

на засіданні спеціалізованої вченої ради К 01.33.03 в Українському державному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (252030, м.Київ-30, вул.Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотечі Українського державного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Автореферат розіслано « ____ » _____ 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.М.Назаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сьогодні, коли в усіх сферах життя молоді країни відбуваються перетворення, все більшою перепоною їм стає тривала недооцінка значення освіти, недостатня увага до її проблем з боку суспільства. В ім'я найвищих інтересів суверенної і незалежної України, її народу, освіта потребує належної уваги, визнання її переваги серед інших пріоритетів. Сучасні соціальні процеси викликали необхідність переходу вищої школи на нову концепцію підготовки майбутніх спеціалістів, вдосконалення її якості, підвищення рівня професіоналізму, компетентності, інтелектуальної культури.

Підготовка кадрів у відповідності з сучасними попитами соціуму, зростанням обсягів наукової і технічної інформації, повинна включати: оволодіння методами самостійного пошуку, аналізу і синтезу процесів та явищ, корекції професійної діяльності.

Зростає увага суспільства до підготовки майбутніх вчителів трудового навчання, вдосконалення їх педагогічної майстерності, готовності орієнтуватися в складних проблемах навчання та виховання підростаючого покоління.

Соціальне замовлення на спеціаліста педагогічної професії адекватно ставить вимоги до його підготовки.

Перспективні завдання освіти, які окреслені державною національною програмою "Освіта" (Україна XXI ст.), передбачають подальший пошук шляхів розвитку школи. В основі реформування освіти в нашій державі лежить впровадження сучасної психолого-педагогічної парадигми. Цю парадигму можна розглядати як докорінне нововведення, яке має величезний вплив на свідомість та самосвідомість кожного вчителя, пробуджує його творчу енергію. Для представників професій в сфері людських взаємин, до яких належить педагогічна, характерне сприйняття нововведень в суто професійній діяльності на тлі соціальних змін.

Передумовою до сприйняття нововведень і творчої діяльності вчителя трудового навчання є готовність до педагогічної дослідницької діяльності.

Президент всесвітнього педагогічного співтовариства Скілбек М., характеризуючи сучасний напрямок педагогічної діяльності, вказує на те, що завдання педагогів полягає в аналізі навчального процесу у термінах пізнавальних

процесів і навчального середовища, відповідного цим процесам.

Концептуальні вимоги до вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів знаходяться у протиріччі з її сучасним станом: між номінальним і фактичним характером педагогічної роботи, між критеріями, які визначаються дійсністю; між змістом освіти і його реалізацією в практичній діяльності.

Відомо, що педагогічна діяльність є дослідницькою і творчою за своїм характером і змістом. Однак реальна практика, а також роботи проведені А.П.Акімовою, Л.В.Ведерніковою, Г.Г.Гаппаровою, Г.Г.Гореловою, Г.М.Храповою, Н.М.Яковлевою, показують, що діяльність більшості вчителів сьогодні ще не можна назвати істинно творчою, дослідницькою, спрямованою на пошуки найбільш раціональних та ефективних шляхів навчання і виховання учнів.

Для проведення кваліфікованих досліджень потрібні спеціалісти з відповідною підготовкою, тому поліпшення підготовки майбутніх вчителів до педагогічної дослідницької роботи передбачас навчання студентів педагогічного інституту грамотному веденню досліджень з проблем дидактики, виховання, шкелознавства. Отже, необхідність формування готовності майбутнього вчителя до проведення дослідницької роботи обумовлена, з одного боку, недостатнім задоволенням потреб суспільства результатами цієї роботи, а з іншого - низьким рівнем готовності до дослідницької педагогічної діяльності.

Сучасна педагогіка накопичила значну кількість досліджень з різних питань і напрямків поліпшення роботи вчителя.

Науковим основам підготовки вчителя і формуванню його особистості присвячені публікації Ю.К.Бабанського, В.І.Бондаря (дидактична підготовка), С.Б.Єлканова (професійне самовиховання), Н.В.Кузьміної, О.Г.Мороза, Л.Ф.Спіріна (професійна діяльність), Н.С.Амеліної, А.І.Момота, Н.М.Яковлевої, (науково-дослідницька діяльність, навчально-дослідницька діяльність) та ін.

Формуванню професійних умінь у майбутніх вчителів приділяли увагу в своїх дослідженнях Д.О.Тхоржевський, В.Г.Шутяк (з трудового навчання і виховання), Д.С.Мазоха, А.І.Мищенко (робота в групі продовженого дня), Н.М.Яковлева, О.А.Абдулліна (дослідницькі уміння) та ін.

Питанням готовності спеціаліста до виконання своїх професійних обов'язків надавали увагу В. І.Бондар, М. І.Дяченко, Л.А.Мороз. В останні роки активізацією дослідницької діяльності дуже активно займались В.І.Андрєєв, А.З.Юголевич,

В.В.Успенський та ін. Так В.І.Андрєєвим були показані дидактичні умови розвитку дослідницьких здібностей. Бударкевич В.П. розглянув суттєвість дослідницьких умінь стосовно трудової підготовки учнів старших класів. В.В.Успенським було розглянуто формування дослідницьких умінь в процесі навчання основам наук. Н.С. Амеліна в своїй роботі торкнулась проблеми компонентів внутрішньої діяльності.

В роботах іноземних авторів - Д. Бока, Х. Де Вейна, Г. Мура, Б.Саймона, Дж. Фрааса/156,160/ та ін., а також в дослідженнях Міжнародного комітету з освіти ЮНЕСКО і в спеціальних виданнях університетів - Йельського, Чиказького, Гарвардського, Кембріджського розглядалися проблеми інтелектуальної спрямованості педагогічної професії, формування дослідницького потенціалу вчителів, наведені результати соціально-педагогічних досліджень в галузі вдосконалення освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що, не зважаючи на велику кількість досліджень з проблем вузівської підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, формуванню його готовності до дослідницької педагогічної діяльності не надавалося належної уваги. Тому можна сказати, що теоретичні та методичні аспекти формування готовності студентів з проблем педагогічних досліджень розроблені надто мало.

Незадовільна робота шкільних колективів і недоліки в підготовці до дослідницької педагогічної діяльності майбутніх вчителів дозволяють стверджувати, що формування готовності майбутнього вчителя до здійснення такої діяльності повинно зайняти більше місця в навчально-виховному процесі вищої педагогічної школи. Беручи до уваги педагогічну значимість і методичну нерозробленість даної проблеми ми обрали тему нашого дослідження : "Формування готовності вчителя до дослідницької педагогічної діяльності в умовах поетапної підготовки студентів педагогічного вузу".

ОБ'ЄКТОМ ДОСЛІДЖЕННЯ є зміст дослідницької педагогічної діяльності.

ПРЕДМЕТОМ ДОСЛІДЖЕННЯ - процес формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання до дослідницької педагогічної діяльності.

МЕТА - полягає в науковому обґрунтуванні, розробці й експериментальній перевірці ефективності педагогічної технології, яка б забезпечила формування готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності.

ГІПОТЕЗА - процес підготовки вчителя трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності може бути більш ефективним, якщо визначити зміст і структуру, а також послідовність та етапи формування готовності студентів до названого виду діяльності та розробити відповідну педагогічну технологію.

Згідно з метою та гіпотезою ми поставили такі **завдання дослідження**:

- визначити структуру готовності до ПДД та зміст її компонентів;
- визначити стан готовності майбутніх вчителів до педагогічної дослідницької діяльності;
- теоретично розробити та експериментально перевірити педагогічну технологію формування готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є положення теорії пізнання об'єктивної реальності, концепції безперервної освіти, технологіко-педагогічної теорії діяльності, теорії розвитку особистості, а також результати аналізу сучасної ситуації.

Для перевірки висунутої гіпотези і вирішення поставлених завдань використовувались такі методи дослідження: вивчення і узагальнення досвіду роботи вузів з підготовки вчителя-предметника; метод анкетування; метод спостереження, аналіз учбової документації та результатів діяльності студентів (курсів роботи, звіти про результати педагогічної практики); порівнюючий педагогічний експеримент; математична обробка експериментальних даних.

Умовно хід досліджень мав три етапи:

- 1 етап (1991р.) - аналіз стану проблеми готовності до педагогічної дослідницької діяльності вчителів та студентів педвузу;
- 2 етап (1992р.) - розробка педагогічної технології формування готовності до відповідних видів педагогічної дослідницької діяльності;
- 3 етап (1993-1995р.) - порівнюючий педагогічний експеримент, мета якого перевірити ефективність розробленої методики.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на технологічному факультеті Слов'янського державного педагогічного інституту і Тернопільському державному педагогічному інституті імені Я.Галана. Різними видами дослідження було охоплено 320 студентів, 200 вчителів загальноосвітніх шкіл і гімназій та 25 викладачів вузу.

Достовірність та обґрунтованість одержаних результатів забезпечена застосуванням взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних меті, предмету і завданням роботи.

Наукова новизна:

- виходячи зі змісту педагогічної дослідницької діяльності вчителів, виявлена сукупність практичних знань та умінь, необхідних для забезпечення процесу вивчення особистості учня, вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, вдосконалення особистості системи впливу на учня та інноваційної діяльності;

- визначено три рівні сформованості готовності майбутніх вчителів до педагогічної дослідницької діяльності, кожен з яких характеризується певним ставленням до окремих видів педагогічної дослідницької діяльності, обсягом знань, станом наявності умінь такої діяльності;
- визначені умови, що забезпечують формування готовності до педагогічної дослідницької діяльності, головними з яких є:

- 1) удосконалення змісту навчального матеріалу;
- 2) залучення студентів до дослідницької роботи ;
- 3) організація самостійної роботи майбутніх вчителів.

Теоретична значимість дослідження полягає в тому, що в ньому були:

- розкрито суть поняття "готовність студентів до педагогічної дослідницької діяльності", що є складовим компонентом готовності до педагогічної діяльності і характеризується усвідомленням значимості та інтересом студентів до здійснення педагогічної дослідницької діяльності, сформованістю в них спеціальних знань та умінь;

- визначенні шляхи реалізації змістовно-процесуального компоненту готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності :

- конкретизовані види педагогічної дослідницької діяльності;

- визначені критерії сформованості елементів готовності до педагогічної дослідницької діяльності ;

- визначені умови, що забезпечують формування позитивних мотивів педагогічної дослідницької діяльності, головними з яких є :

- 1) встановлення міжпредметних зв'язків при вивченні дисциплін ;
- 2) створення психологічної установки на здійснення дослід-

ницької роботи ;

3) управління поетапним формуванням позитивних мотивів ;

4) системне включення у різні форми організації та проведення дослідницької роботи ;

Практична значимість дослідження:

- запропонована методика формування готовності до педагогічної дослідницької діяльності;

- одержані в результаті дослідження дані та розроблені на їх основі програма спекурсу, завдання до курсових робіт можуть бути використані в масовій практиці роботи педінститутів, на курсах підвищення кваліфікації вчителів .

На захист вносяться:

- структура та зміст компонентів готовності студентів до ПДД;

- педагогічна технологія формування готовності студентів до ПДД.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується: методологічною обґрунтованістю вихідних позицій; застосуванням комплексу різноманітних взаємодоповнюючих методів, адекватних предметові, меті та завданням дослідження; перевіркою теоретичних ідей за допомогою емпіричних методів; об'єктивністю критеріїв оцінки кількісних та якісних показників експериментальних даних; репрезентативною вибіркою учасників педагогічного експерименту.

Апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження. Основні матеріали дисертації обговорювались та схвалені на засіданнях кафедр педагогіки та методики трудової підготовки Слов'янського державного педагогічного інституту, кафедрі ДІПО, засіданнях методоб'єднань вчителів (1991 - 1996 р.р.).

Результати дослідження повідомлялись на заняттях із слухачами курсів підвищення кваліфікації, які проводилися на базі технологічного факультету СДПІ, а також на міжнародній науково-практичній конференції у м.Херсоні (1993р.)

Матеріали дослідження представлені у публікаціях: "О логике обучения студентов решению изобретательских задач" (Талды-Курган, 1992 г.) ; "Подготовка педагогических кадров к функционированию в новых условиях " (Херсон, 1993 г.); "Формування дослідницьких умінь у студентів на лабораторних заняттях " (Рівне, 1993 р.), "Структура и содержание исследовательских умений учителя" (Брянск, 1993 г.) ; "Классификация учебно-исследовательских заданий " (Бердянск, 1993г.) ; " Шляхи вдосконалення підготовки вчителя трудового навчання до професійної

діяльності в гімназіях та ліцеях" (Бердянськ, 1994 р.) ; "До питання про готовність майбутніх вчителів до педагогічної дослідницької діяльності" (Вінниця, 1994 р.). Матеріали дослідження представлені у 12 публікаціях.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтована актуальність проблеми, визначені об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, завдання дослідження, характеризуються методи, етапи роботи, розкриваються достовірність, наукова новизна, теоретична та практична значимість одержаних результатів, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

В першому розділі "Педагогічна дослідницька робота в структурі професійної діяльності вчителя" дається огляд змісту і структури педагогічної дослідницької діяльності, розкривається психолого-педагогічна сутність готовності до ПДД, визначається структура і зміст готовності, аналізується стан підготовки вчителів та студентів до досліджуваного виду діяльності, виділяються критерії та рівні цієї готовності.

Нами встановлено, що ПДД складається з таких видів діяльності :1)вивчення особистості учня; 2)вивчення та узагальнення методів роботи і педагогічного досвіду; 3)перевірка власних методичних розробок, інноваційна діяльність.

В дослідженнях ряду авторів різні трактування сутності готовності і її видів обумовлені завданнями і специфікою діяльності, яка вивчалася в кожному окремому дослідженні. Так, Васенко В.В. вивчав формування готовності студентів до трудово-го виховання молодших школярів; Пенькова Р.І. формування в студентів готовності до роботи класним керівником; Мороз О.Г. розглядав професійну готовність випускників педвузу як важливу передумову їх адаптації до роботи в школі; Ярошенко О.Г. формування готовності до засвоєння передового педагогічного досвіду у вчителів загальноосвітніх шкіл

Дослідна робота вимагає чіткого трактування поняття "готовність" студентів до педагогічної дослідницької діяльності. Вже саме загальне, формальне визначення готовності має кілька значень. Дуже складними і суперечливими є рівні готовності які використовують в науках. Треба зазначити, що філософія, фізіологія, психологія, педагогіка мають свої системи відліку і описувати готовність людини до якогось виду діяльності і рівні готовності безвідносно цих систем не має рації. В нашій роботі ми виходимо з положення про "індивідуальний розвиток" і з того, що категорія "готовності" припускає об'єктивний, зовнішній вимір (це система компонентів), а

також із того, що існує суб'єктивна готовність особистості, яка має внутрішню систему відрахування і має прояв у переживаннях відносно власного "Я". Мова йде про суб'єктивне сприймання ступеня самореалізації особистості.

Вивчення стану проблеми в науковій літературі свідчить про те, що найбільшу увагу дослідники приділяли змісту і специфіці дослідницької діяльності в цілому. В багатьох роботах аналізувались якості і властивості особистості, притаманні і дослідникам. Але розробка змісту готовності до педагогічної дослідницької діяльності не стала предметом вивчення дослідників. Розуміючи актуальність формування готовності вчителя до вивчення особистості дитини, узагальнення досвіду і перевірки власних методичних розробок ми зробили спробу визначити структуру і конкретизувати зміст цього складного особистого утворення, виходячи із специфіки дослідницької діяльності і вимог, які висунуті сьогодні до особистості вчителя.

Проведений нами аналіз літератури дозволив зробити висновок, що готовність до педагогічної дослідницької діяльності складається з таких трьох основних структурних компонентів: мотиваційного, змістовно-процесуального та виконавчого.

Мотиваційний компонент готовності утворює основу для реалізації інших її структурних компонентів.

Мотиви можуть носити соціальний та індивідуальний характер. В свою чергу кожна з цих груп мотивів може розглядатись з точки зору особистості та з точки зору потреб суспільства. Педагогічна дослідницька діяльність має місце там, де потреба окремої особи задовольняється не тільки проявом інтересу, а й інтересом в дії.

Ведучими мотивами педагогічної діяльності, як показали в своїх дослідженнях Н.В.Кузьміна, В.І.Андреев, є особистісні мотиви. Особистісні мотиви - це інтереси в дії. Якщо вчитель особисто не зацікавлений в проведенні якогось виду дослідницької діяльності, то ні вимоги суспільства, ні адміністрації, не зможуть змусити його займатись дослідною діяльністю. Л.В.Кондрашова, Н.В.Кузьміна, О.Г.Ярошенко показали в своїх роботах, що пріоритетними мотивами для будь-якого виду педагогічної діяльності є особистісні.

Змістовно-процесуальний компонент готовності - це інформація про види педагогічної дослідницької діяльності, їх зміст і процеси здійснення, а також знання статистичних методів в педагогіці. В результаті аналізу робіт А.А.Киверялга, В.О.Сластьоніна в структурі педагогічних дослідницьких знань ми визначили ряд елементів:

- 1) знання експериментальних методів;
- 2) знання логіки і структури вивчення індивідуальних особливостей школярів;
- 3) знання логіки і структури вивчення педагогічного досвіду;
- 4) знання основних принципів педагогічного дослідження;
- 5) знання основ статистичної обробки отриманих результатів і формулювання

висновків.

Першу групу складають знання експериментальних методів, які застосовуються в педагогіці, а також вимір і вимірювальні шкали в дидактиці і педагогіці. Ці знання є методологічною основою практичної педагогічної дослідницької діяльності.

Другу групу складають знання, які забезпечують вчителю опанування операціональною стороною професійної діяльності, а саме вивчення індивідуальної особистості школярів, з метою розвитку їхніх здібностей.

Третю групу складають знання критеріїв, які визначають вид педагогічного досвіду і критеріїв оцінки, а також методів його вивчення і узагальнення.

Четверту групу складають знання основних принципів педагогічного дослідження, а також використання системного, діяльнісного, особистісного і діалектичного підходів у педагогіці.

П'яту групу складають знання обліку і подання середніх показників; визначення генеральної сукупності та параметрів на основі вибірових статистик; середнє і стандартне відхилення, визначення коефіцієнту кореляції і t - критерію.

Система педагогічних дослідницьких знань - є підсистемою загальнопедагогічних знань, а також теоретичною і методологічною основою ефективної діяльності вчителя.

Педагогічні знання вчителя реалізуються в його практичній діяльності, тому вони тісно пов'язані з педагогічними дослідницькими умінями. Практичні уміння вчителя є формою функціонування його теоретичних знань.

Педагогічні дослідницькі уміння є складовою частиною готовності вчителя до педагогічної дослідницької діяльності.

Структурно-функціональний аналіз педагогічної дослідницької діяльності вчителя, а також урахування рівнів професіоналізму, що знайшли своє обґрунтування в роботах В.С.Ледньова, В.В.Стешенка, дозволив визначити перелік і зміст педагогічних дослідницьких умінь, які необхідні для ефективної педагогічної діяльності.

Ми визначили, що основними узагальненими педагогічними дослідницькими уміннями для вчителів різних профілів є такі:

- а) користуватися методиками;
- б) математично обробляти дані;
- в) давати графічну інтерпретацію результатів;
- г) описувати результати досліджень;
- д) робити висновки.

Узагальнені вміння за допомогою функціонального аналізу ми конкретизували в залежності від конкретних видів педагогічної дослідницької роботи. Структура готовності до ПДД, яку ми розробили, дозволила розв'язати питання оцінки рівня її розвитку.

В своїй роботі при розробці критеріїв готовності ми виходили з загальноприйнятого визначення поняття "критерій" і вимоги критеріального підходу.

Готовність до педагогічної дослідницької діяльності розглядається нами як складна система. Не можна вести мову про єдиний критерій готовності, бо не існує такої основи, яка б охоплювала внутрішні і зовнішні прояви багатоструктурного утворення, яким є готовність до педагогічної дослідницької діяльності з її специфічними особистостями.

Жоден критерій не є валідним для виміру кількох явищ або елементів системи. Не існує і загальної валідності критеріїв. На думку Н.В.Кузьміної, ніхто, крім вчителя, не може дати відповідь на питання, проте, які мотиви спонукають його до вибору педагогічної професії, до вдосконалення своєї діяльності. За аналогією до Н.В.Кузьміної ми пропонуємо оцінювати мотиваційний компонент за такою ознакою, як відношення до здійснення педагогічної діяльності. Цей критерій відповідає усім висунутим вимогам. По-перше, він об'єктивний, бо дає можливість визначити ставлення вчителів до дослідницької роботи однозначно. По-друге, він спрямований на оцінку мотиваційного компоненту готовності, і не оцінює інші компоненти. По-третє, він нейтральний по відношенню до системи, що досліджується (не залежить від методів навчання).

Виходячи з цього, показниками мотиваційного компоненту готовності до педагогічної дослідницької діяльності є:

- а) байдуже відношення, коли інтерес стимулюється зовні;

б) пасивно-позитивне відношення, коли мотиви пов'язані з усуненням труднощів у роботі,

в) активно-діяльне відношення.

Для переходу до єдиної системи оцінки компонентів готовності, на основі показників мотиваційного компоненту, ми визначили рівні прояву критерія.

Показниками мотиваційного компоненту готовності за критерієм відношення до педагогічної дослідницької діяльності є:

Рівні прояву критерія	Показники
1. Елементарний	Байдуже відношення
2. Середній	Пасивно-позитивне відношення
3. Високий	Активно-діяльне відношення

Змістовно-процесуальний компонент готовності - це інформація про види педагогічної дослідницької діяльності, їх зміст і процеси здійснення, а також знання статистичних методів в педагогіці.

Існує декілька підходів до оцінки знань, кожен з них має як недоліки так і переваги. Це дає нам можливість оцінювати рівень підготовки студентів до кожного виду педагогічної дослідницької діяльності.

Тому змістовно-процесуальний компонент готовності ми пропонуємо оцінювати за ознакою: психолого-педагогічні знання з проблеми педагогічної дослідницької діяльності, тому що предметна діяльність будується на знанні змісту етапів діяльності.

Рівні прояву критерія	Показники
1. Елементарний	Має поверхове уявлення, має труднощі при викладанні змісту етапів конкретного виду дослідницької діяльності
2. Середній	Знає зміст етапів видів педагогічної дослідницької діяльності, знає основи теоретичної інтерпретації результатів математичної обробки
3. Високий	Знає методологічні основи психолого-педагогічних експериментів

Виконавчий компонент готовності - це уміння проводити педагогічну дослідницьку роботу.

Якщо виходити з аналізу розв'язування проблем, виконання навчально-

дослідницьких завдань студентами, то досить чітко можна визначити і приклади, і рівні сформованості відповідних дослідницьких умінь. Зроблений нами в цьому напрямку аналіз показав, що розвиток уміння застосовувати відповідний прийом експериментально-дослідницької діяльності в педагогіці визначається кількома ознаками:

Ознака правильності, вірності, яка характеризує уміння використовувати прийом а) правильно; б) частково правильно; в) неправильно.

Ознака зв'язку, яка характеризує уміння використовувати прийом: а) в системі з іншими прийомами; б) в деякому зв'язку з іншими прийомами.

Ознака переносу, яка характеризує уміння використовувати прийом: а) в новій ситуації; б) в частково зміненій ситуації; в) в раніш відомій ситуації.

Рівні прояву критерію	Показники
1. Елементарний	Уміння використовується не правильно, без всякого зв'язку з іншими уміннями
2. Середній	Уміння використовується частково правильно в зв'язку з іншими уміннями
3. Високій	Уміння використовується правильно в зв'язку з іншими уміннями

Запропановані нами рівні прояву критеріїв і показники кожного з компонентів готовності тепер безпосередньо дозволяють оцінювати готовність студентів до педагогічної дослідницької діяльності. Елементарний рівень готовності характеризується наявністю компонентів сформованих на елементарному рівні. Середній рівень готовності характеризується наявністю компонентів, з яких один або два компоненти сформовані на середньому рівні. Високий рівень готовності характеризується наявністю компонентів сформованих на високому рівні. Розроблена система оцінки готовності до ПДД використовувалася нами на практиці.

Аналіз відповідей на анкети вчителів і студентів дозволив нам зробити такі висновки:

1. Більшість вчителів позитивно ставляться до проведення педагогічної дослідницької діяльності, але разом з цим їм бракує відповідних знань і умінь.
2. Рівень готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності знахо-

дяться на низькому рівні. Існуюча система підготовки не достатньо забезпечує формування мотивації, знань і умінь на відповідному рівні.

3 Все це дозволило нам перейти до визначення педагогічних умов формування готовності до педагогічної дослідницької діяльності.

У другому розділі "Формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності" обґрунтовані педагогічні умови, розроблена наскрізна програма курсу "Основи науково-педагогічних досліджень", подані матеріали експериментальної перевірки технології формування готовності студентів до ПДД

Складність процесу формування готовності майбутніх педагогів до педагогічної дослідницької діяльності обумовлює необхідність дотримуватись певних педагогічних умов. Ще Ю.К.Бабанський, розглядаючи закономірності педагогічного процесу, відзначав, що "ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, в яких він проходить".

Однією з умов формування готовності до педагогічної дослідницької діяльності є система диференційованих завдань професійної спрямованості, яка забезпечує активність студентів.

Разом із цим виникає необхідність індивідуального підходу до кожного студента.

З метою підвищення інтенсивності позитивної мотивації студентів до дослідницької роботи ми пропонуємо оперативну і гнучко варіювати педагогічні прийоми стимулювання і заохочення студентів, які викличуть підвищену зацікавленість, активність, а як наслідок і потребу в здійсненні цієї роботи.

У взаємозв'язку з індивідуальним підходом і системою диференційованих завдань виступає умова наявності програми поетапного формування готовності майбутніх вчителів до:

- а) вивчення особистості учня;
- б) вивчення і узагальнення педагогічного досвіду вчителя-предметника;
- в) вдосконалення власної системи впливу на особистість.

Програма була розроблена з урахуванням етапів навчання, конкретизована соціальною метою для того, щоб її усвідомили студенти як особисто значиму і відночас як очікуваний результат. В ній була структурована інформація з основ наукових педагогічних досліджень таким чином, щоб знайомити студентів в першу чергу з нау-

ковими методами досліджень і підходами, які існують. Ми встановили, що необхідне впровадження нової технології до вузівського процесу.

Оновлення передбачає: 1) студент - суб'єкт учбової діяльності; 2) учбові завдання мають особистісний сенс; 3) лабораторні роботи моделюють різні аспекти дослідницької діяльності; 4) учбова діяльність - стан підготовки до наступної педагогічної дослідницької діяльності; 5) використання проблемно-пошукових методів.

Отже, названі вище умови, що забезпечують успішність формування готовності до ПДД, тісно пов'язані і взаємопробімаються одна одною. Їх ефективність визначається дією сукупності умов, а не перевагою однієї чи кількох у вузівському процесі. Як показало наше дослідження, доцільно під час організації вузівського процесу враховувати комплекс умов, орієнтованих на особистість майбутнього вчителя, а також умов, які забезпечують наскрізну підготовку.

Проведена нами попередня робота і отримані висновки дозволили перейти до розробки компоненту технології формування готовності до педагогічної дослідницької діяльності, а саме програми курсу "Основи науково-педагогічних досліджень".

Особливості програми полягають: - в порівневому навчанні студентів на різних ступенях освіти, яке забезпечує майбутніх вчителів досягнення відповідних рівнів професіоналізму і кваліфікації; - в наскрізному характері, який передбачає безперервне і послідовне навчання студентів, починаючи з 2-го курсу; - в інтеграції окремих знань і умінь, які традиційно відносяться до курсів психології, педагогіки, вищої математики, основ наукових досліджень та інших спецкурсів в єдину навчальну програму; - в орієнтації на вчителя конкретного профілю, зокрема вчителя трудового навчання, бо кожний навчальний предмет має свої особливості; - в можливості негайного залучення студентів до проведення практичної дослідницької діяльності. Згідно порівневої підготовки студентів завданнями цього курсу є:

- на першому етапі - формування готовності до вивчення особистості учня;
- на другому етапі - формування готовності до вивчення і узагальнення педагогічного досвіду вчителя-предметника;
- на третьому етапі - формування готовності до визначення педагогічної ефективності особистих методичних розробок та інноваційної діяльності.

Програма передбачає в залежності від завдань кожного етапу навчання, вивчення і закріплення навчального матеріалу на лекціях, лабораторних і практичних

заняттях, а також виконання завдань з самостійних досліджень в процесі проходження педагогічних практик, оформлення результатів досліджень в курсових, кваліфікаційних, дипломних роботах, підготовку доповідей на конференції, написання тез та статей

Методика проведення занять визначається значною мірою змістом навчального матеріалу, який умовно можна поділити на такі частини: 1) вивчення особистості учня, 2) вивчення та узагальнення педагогічного досвіду вчителя-предметника, 3) перевірка ефективності особистих розробок та інноваційна діяльність;

Кожна частина характеризується своїм змістом, інструментарієм та іншими особливостями. Тому поряд з єдиними спільними дидактичними завданнями формування готовності до педагогічної дослідницької діяльності ставляться ще конкретні завдання, характерні для окремих розділів або тем програми. Нами також була розроблена тематика курсових робіт з ПМТП, яка передбачає виконання студентами дослідницьких завдань.

Про ефективність цієї роботи свідчать отримані результати порівнюючого експерименту.

Таблиця

Результати порівняння експериментальної та контрольної груп

Поняття	\bar{X}_1 середньо-арифметична оцінка на початку експерименту		\bar{X}_2 середньо-арифметична оцінка наприкінці експерименту		Абсолютний приріст А		Оптимальний приріст В	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1. Педагогічна дослідницька діяльність	2,67	2,67	3,03	4,2	0,36	1,53	1,14	1,57
2. Інноваційна діяльність в педагогіці	2,3	2,3	2,4	3,5	0,1	1,2	1,04	1,52
3. Дослідницькі уміння.	1,7	1,7	2,7	3,3	1	1,6	1,59	1,94

Аналіз результатів виконання курсових робіт в експериментальній та контрольній групах також показав ефективність запропонованої технології. (Більшість студентів експериментальної групи одержала оцінки "відмінно" та "добре").

Виконана нами робота підтвердила правильність висунутої гіпотези дослідження

ВИСНОВКИ

Проведений теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив виявити основні протиріччя, які існують в сучасній системі вищої педагогічної освіти. Це протиріччя: між вимогами до педагогічної професії і реальними умовами підготовки спеціалістів; між тенденціями порівневої підготовки спеціалістів і організацією навчально-дослідницької діяльності в вищих педагогічних учбових закладах, між зформованими вимогами до дослідницької підготовки спеціалістів і реалізацією її в загальноосвітньому процесі вищих навчальних закладів.

Тendenції та протиріччя, які ми виявили, дозволили конкретизувати структуру і зміст педагогічної дослідницької діяльності.

Важливим теоретичним результатом дослідження є обґрунтування змістовної і структурної характеристики готовності до педагогічної дослідницької діяльності. Ми встановили, що готовність до педагогічної дослідницької роботи є системою, що складається з таких структурних компонентів: мотиваційного, змістовно-процесуального та виконавчого.

Мотиваційний компонент готовності утворює основу для реалізації інших її структурних компонентів. Вчитель, який відчуває потребу в творчості, неодмінно буде мати позитивні мотиви до педагогічної дослідницької діяльності.

Нами також було визначено, що змістовно-процесуальний компонент готовності - це інформація про види педагогічної дослідницької діяльності, їх зміст і процес здійснення, методи педагогічних досліджень, а також знання статистичних методів, які використовуються в педагогіці. В структурі педагогічних дослідницьких знань ми визначили такі елементи: 1) знання експериментальних методів; 2) знання логіки і структури вивчення індивідуальних особливостей школярів; 3) знання логіки і структури вивчення педагогічного досвіду; 4) знання основних принципів педагогічного дослідження; 5) знання основ статистичної обробки отриманих даних і формулювання висновків. Педагогічні знання вчителя реалізуються в його прак-

тичній діяльності, тому вони тісно пов'язані з педагогічними дослідницькими вміннями

Ми виявили, що виконавчий компонент готовності до педагогічної дослідницької діяльності складають основні узагальнені дослідницькі вміння 1) користуватися методиками; 2) математично обробляти дані, 3) давати графічну інтерпретацію, 4) описувати результати, 5) робити висновки. Узагальнені вміння за допомогою функціонального аналізу ми конкретизували в залежності від видів педагогічної дослідницької роботи.

Після визначення структури готовності до педагогічної дослідницької діяльності ми розробили критерії і показники оцінки кожного з компонентів готовності. Запропоновані нами рівні прояву критеріїв і показників кожного з компонентів готовності дозволили нам розробити систему оцінки готовності студентів до педагогічної дослідницької діяльності.

В ході дослідження ми встановили, що ефективність формування готовності залежить від умов

- професіоналізації пізнавально-пошукової діяльності студентів;
- сполучення різних видів підготовки до професійної діяльності вчителя трудового навчання;
- використання системи диференційованих завдань;
- індивідуальний підхід до вибору напрямку, змісту і форми студентських досліджень;
- варіативність шляхів здійснення студентом досліджень з урахуванням порівневої підготовки;
- диференційований підхід до вибору методів педагогічного впливу на студентів, які знаходяться на різних рівнях готовності до педагогічної дослідницької діяльності;
- створення сприятливого психологічного клімату між викладачами і студентами під час лекцій і при виконанні лабораторних робіт.

Ці умови були нами враховані при розробці педагогічної технології формування готовності до педагогічної дослідницької діяльності, особливостями якої є використання проблемних методів і педагогічних дослідницьких завдань.

В ході експерименту ми зафіксували позитивну динаміку рівнів сформованості основних компонентів готовності: мотивів, знань, дослідницьких умінь.

В процесі дослідження ми встановили ряд закономірностей, а саме:

- чим раціональніша і більше підпорядкована меті підготовки організація педагогічної дослідницької діяльності, тим вищий якісний рівень досліджуваної підготовки спеціаліста,

- чим більше в учбовому процесі забезпечується єдність, органічний взаємозв'язок, взаємодоповнення і взаємодія змісту матеріалу дисциплін психолого-педагогічного циклу, тим суттєвішою є можливість повного і глибокого процесу пізнання їх в науковому напрямку;

- чим повніший зміст дослідницької підготовки зорієнтований на сучасні вимоги педагогічної спеціальності і на реальні умови практичної діяльності, тим ефективніше формування мотиваційного компоненту готовності майбутніх вчителів.

Запропонована нами технологія показала свою ефективність на перехідному етапі системи вищої освіти і має перспективи

Дисертація не претендує на вичерпний розгляд всіх аспектів дослідження. Подальшому вивченню підлягають питання: розвитку творчих здібностей студентів в умовах педагогічної дослідницької діяльності, взаємозв'язок когнітивного і етичного компонентів дослідницької діяльності; креативного відношення студентів до досліджень, наукової організації учбового процесу в аспектах спадкоємності середньої та вищої школи.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО В ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Борисов В.В., Дмитренко Д.А. Методы психологической активизации мышления при решении изобретательских задач курса "Техническое творчество" (для специальности 03.02.00).-Слов"янськ: СДПІ,-1992.-28с.

2. Борисов В.В., Кушнар'єв В.Ф. Методические рекомендации по курсу "Техническое творчество" (для студентов специальности 03.02.03). Слов"янськ: СДПІ, 1992.-32с.

3. Борисов В.В. О логике обучения студентов решению изобретательских задач./ Проблемы содержания и технологии трудового обучения: Тезисы докладов.-Талды-Курган,-1992.-С.76.

4. Борисов В.В., Туренко И.О. Структура профессиональнозначимих качеств учителя технического труда. /Молодежь, труд, профессия: Материалы международной научно-практической конференции. Ч.1.-Херсон,-1993.-С.122-124.

5. Борисов В.В., Стешенко В.В. Подготовка педагогических кадров к функционированию в новых условиях. /Молодежь, труд, профессия. Материалы международной научно-практической конференции Ч.1.-Херсон,-1993.-С.125.
6. Борисов В.В., Гринько С.І., Стешенко В.В. Формування дослідницьких умінь у студентів на лабораторних заняттях /Проблеми трудового навчання і професійної орієнтації учнівської молоді: Тези доповідей Ч.1. Рівне: МОУ,-1993.-С.82.
7. Борисов В.В. Классификация учебно-исследовательских задач. Актуальные проблемы педагогических исследований. Тезисы докладов. СГПИ,-1993.-С.93.
8. Борисов В.В. Про зв'язок технічного мислення і готовності до творчої діяльності у студентів факультету ПВП. / Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції. Т.2 Ч.1.-Житомир. МОУ.-1993.-С.105.
9. Борисов В.В. Шляхи удосконалення підготовки вчителя трудового навчання до професійної діяльності в гімназіях та ліцеях. / Удосконалення підготовки вчителя праці в сучасних умовах Збірник тез наукових повідомлень науково-практичної конференції. -Бердянськ,-1994 -С.7.
10. Методические рекомендации по выполнению курсовых работ по "Теории и методике трудового и профессионального обучения" для студентов специальности 03.02.02 -Труда и профессиональное обучение /Сост. С.Н.Кисилев, Н.Т.Малюта, В.В.Стешенко, В.В.Борисов.-Славянск.: СГПИ.-1994.-13с.
11. Борисов В.В., Стешенко В.В. До питання про готовність. / Трудове і професійне навчання : проблеми, пошуки, перспективи. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції МОУ, АПН України, Вінниця: ВДП.-.1994.-С.7.
12. Борисов В.В., Стешенко В.В., Єрмаков С.М. Цілі підготовки майбутніх учителів на різних рівнях освіти (у співавтор.) / Нові технології навчання: Наук.-метод.збірник. Вип.17 / Ред.кол.: В.О.Зайчук, О.І.Ляшенко, А.М.Федяєва та ін. - К.: ІЗМН.- 1996.-С.167-169.

THE SUMMARY

Borisov V.V. "Formation of readiness of the teacher to research pedagogical activity in conditions set up of preparation of the students of pedagogical high school". The dissertation on improve your of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on a speciality 13.00.02 - technique of labour preparation, Kiev state pedagogical university by it M.P. Dragomanov, Kiev, 1997

The dissertation is protected which contains the theoretical analysis of the contents of research pedagogical activity. Kinds of this activity are certain, structure of readiness to research pedagogical activity is developed, and system of an estimation of a level of development of separate components of readiness is offered, is developed and pedagogical technology of formation of readiness to research pedagogical activity is tested in practice.

АННОТАЦИЯ

Борисов В.В. "Формирование готовности учителя к исследовательской педагогической деятельности в условиях послатипной подготовки студентов педагогического вуза".

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - методика трудовой подготовки. Украинский государственный педагогический университет им. М.П. Драгоманова, Киев, 1997.

Защищается диссертация, которая содержит теоретический анализ содержания исследовательской педагогической деятельности. Определены виды этой деятельности, разработана структура готовности к исследовательской педагогической деятельности, и предложена система оценки уровня развития отдельных компонентов готовности, разработана и опробована на практике педагогическая технология формирования готовности к исследовательской педагогической деятельности.

Ключевые слова:

деятельность, готовность к исследовательской педагогической деятельности, педагогическая технология.

Ключові слова:

діяльність, готовність до педагогічної дослідницької діяльності, педагогічна технологія.

Підписано до друку 20.02.1997р.Об.І, 2.Формат 60x84 І/16.

Друк офсетний.Тир.100.Зам.34.Безплатно.

ДОД УДПУ ім.Драгоманова, Київ, Пирогова, 9.